

Теріологічні дослідження в часи локдауну і значущість регіональних зведень (передмова редактора)

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

ZAGORODNIUK, I. Theriological research during lockdown and the importance of regional reviews (editor's note). — An introductory article to the collection of scientific papers of the Ukrainian Theriological Society titled ‘Theriology during Lockdown’ of the series ‘Novitates Theriologicae’. The importance of preserving regional scientific communities and scientific publications in the context of endless lockdowns caused by pandemics and war, which fully reflected on the state of scientific research and scientific meetings in Ukraine, in particular in the field of theriology, is considered. Due to the lack of or restrictions on scientific conferences and expeditions, limited travels abroad, significant shortage of specialists caused by occupation, mobilisation, and evacuation, as well as the significant reduction in the numbers of applicants for PhD programmes in the natural sciences, the preservation of the scientific society itself and the trends, schools, and traditions it has acquired is becoming an increasingly difficult but important task.

Вступ

Світова наука розвивається за власними законами, і затухання досліджень в Україні, викликане тривалою війною, ніяк не може позначитися на прогресі наукового знання, тим паче, що і фауна Європи в цілому вже докладно вивчена, і видань, в яких участь сукупного українського доробку хоч якось примітна, практично немає, проте існує певний рівень узагальнень, який важливий не так для науки в чистому вигляді, як для наукових спільнот і країн — існування осередків розвитку знання, існування дослідницьких шкіл, існування певних соціумів, у яких запит на такі знання є, і він є важливою умовою їхнього існування.

Не обійшлося без травматичних змін і в дослідженнях ссавців. Пул дослідників, які вивчають ссавців, катастрофічно скоротився, середній вік їх помітно зріс, відтік умовно молоді когорти в західні видання та красиві пустопорожні проекти суттєво зріс, частка праць низького рівня підготовки й редагування помітно пішла вгору, відбувається суттєве розшарування соціуму на кілька прошарків — тих, які стидаються українського, зокрема й українських конференцій і видань, докладаючи зусиль для розвитку чужорідних часописів, і тих, що розвиваються на місцях, але дуже тихо, майже непомітно, щоби не привертати увагу до своїх скромних доробків. Врешті, всі зустрічаються в

інтернеті, зокрема й на Reserchgate, як колись в РЖБ, де головними емоціями були «я можу написати 10 таких статей» або «і я так би хотів». Врешті, це завжди залишалося стимулом, оскільки забезпечувало колообіг знань.

З огляду на те, що кожна стаття все частіше починає власне життя як самостійна одиниця, для якої колонтитул з назвою видання все частіше є лише певним маркером рівня дослідження чи сертифікатом якості, цінність видань як видавничих продуктів із власною палітуркою, якістю паперу і друку чи запахом фарби суттєво знижується, аж до їхнього ігнорування, якщо вони не існують в електронному форматі. Проте дуже цінними виявляються збірники наукових праць, які об'єднані єдиною ідеєю — об'єктом чи предметом дослідження, часом та регіоном. Власне такими є й видання Українського теріологічного товариства, які, попри глобалізацію, орієнтовані на певну регіональну фауну та її моніторинг, динаміку та взаємини з суміжними фаунами.

Окрім того, такі видання є спробою збереження теріологічного соціуму в кожній країні чи групі країн, надто в умовах катастрофічних переміщень людей і змін їхніх пріоритетів, викликаних війною, в умовах виживання і кожного окремого дослідника, і всього суспільства, включно з такими надособистісними задачами, як збереження наукових шкіл, традицій, колекцій, самих видань. В умовах війни, що триває, кількість видань скорочується, їхні обсяги суттєво падають¹, проте науковці живуть і продовжують збирати «традиційні» й нові неоціненні дані, надто щодо впливів війни на біоту і змін біоти внаслідок таких впливів, активно слідуючи й за сучасними актуальними напрямками досліджень.

Серед останніх — дослідження динаміки популяцій чужорідних видів, аналіз молекулярних маркерів популяцій, вивчення мінливості в рамках концепції геометричної морфометрії, різноманітні міждисциплінарні дослідження тощо. І нерідко гарантом якості наукових збірників є саме їхня регіональність. Провести належний факт-чекінг статті про екологію якогось Мезохабалітес чупакабрінус в лісах Квазінезії складно, як і знайти зацікавленого читача для такої епохальної праці, витративши певні редакторські зусилля і здійснивши належні поліграфічні заходи. Годі казати про плагіат.

Тому, сповідуючи очевидні й безальтернативні потреби глобалізації науки, маємо говорити і про цінність регіональних видань. Всяке наукове дослідження (в нормі) є не глобальним, а по суті є конкретним, прив'язаним до певних об'єктів, які живуть у певних ареалах. Але висновки з досліджень, хай локальних, мають бути важливими поза «ареалом» видання. Проте в ареалі видання — найціннішими для розвитку знань саме тут, в Україні, і саме про місцеву біоту, питання її охорони й моніторингу, дослідження її вікових змін, про історію та перспективи її досліджень.

¹ Див.: Загороднюк, І. В. 2024. Природничі теренові дослідження воєнного часу в Україні: зміни пріоритетів. *Вісник НАН України*. № 4: 58–68. <https://doi.org/10.15407/visn2024.04.058>

Останні 10 років наукового життя в Україні — це суцільні зміни самих наукових спільнот. Значна їх частка є негативними — переїзди фахівців і закриття лабораторій, скорочення наборів до аспірантур, припинення роботи циклічних конференцій, зокрема й Теріологічної школи, посилені дуже невчасними, як для воєнного стану, реорганізаціями вищої школи та впровадженнями нових вимог до кваліфікаційних праць і фахових видань, послідовна політика на знецінення україномовного наукового контенту. Проблемаю стало й фінансування низки традиційних напрямів, закриття більшості науково-прикладних тем, а з ними і скорочення багатьох дослідницьких груп.

Звісно, наука (передусім у розумінні наукового соціуму) як живий організм неперервно адаптується до цих змін і нездоланих проблем, обходячи їх, шукаючи нові можливості, розвиваючи нові напрями. На жаль, рівень наукової культури й недоведених до пуття доробків, які вимушено подають як фінали «повноцінних» досліджень, непомірно зріс, що дуже відчувається при роботі з виданнями, а надто при аналізі нескінченного наукового спау, який, на щастя, існує поза виданнями Українського теріологічного товариства і загальною поза академічними виданнями.

За цих умов виживання наукових центрів і видань — це не просто диво, це почасти героїзм кожного з учасників цього руху — організаторів online-зустрічей, авторів, рецензентів і редакторів видань, авторів і опонентів дисертацій, колекторів і зберігачів унікальних зразків. Попри неодноразово критиковане за свою недолугість поняття «українська наука», яка не може бути національною, проте найчастіше є саме регіональною, наука в розумінні всієї сфери знань, видань, аспірантур, наукових рад, наукових товариств і мереж залишається такою з реальністю, як НАН України та кожна її інституція, як Національний науково-природничий музей або Дунайський біосферний заповідник НАН України. Все це ми маємо зберегти й розвинути.

Подяка всім авторам і редакторам видання за їхні внески. Сподіватимемося, що цей сукупний новий внесок у систему наших знань виявиться корисним для колег і важливим для дослідників майбутнього.

ЗАГОРОДНЮК, І. Теріологічні дослідження в часи локдауну і значимість регіональних зведень (передмова редактора). — Вступна стаття до збірника наукових праць Українського теріологічного товариства «Теріологія на локдауні» в серії «*Novitates Theriologicae*». Розглянуто значущість збереження регіональних наукових спільнот і наукових видань в умовах нескінченних локдаунів, породжених пандеміями та війною, що повною мірою позначилося на стані наукових досліджень і наукових зібрань в Україні, зокрема й в галузі теріології. За умов браку або обмежень у проведенні наукових конференцій та експедицій, поїздок за кордон, в умовах значного дефіциту фахівців, викликаного окупаціями, мобілізаціями та евакуаціями, в умовах помітного скорочення обсягів набору в аспірантури природничого спрямування, важливим стає збереження самого наукового соціуму і набутих ним напрямків, шкіл і традицій, що стає дедалі складнішою, проте дуже важливою задачею.